

Asia: Kommentti Lehti- ja konferenssiartikkeleiden avoimen saatavuuden osalinjaukseen

Kommentoi osalinjausta yleisesti:

Suomen tietokirjailijat ry kiittää mahdollisuudesta lausua osalinjauksesta. Suomen tietokirjailijat ry on Suomen suurin kirjailijajärjestö, joka edustaa yli 3300 tietokirjailijaa, oppikirjailijaa ja tutkijaa. Yhdistys edistää suomalaista tietokirjallisuutta, valvoo tietokirjailijoiden tekijänoikeudellisia ja taloudellisia etuja, tukee tietoteosten kirjoittajia sekä edistää jäsentensä ammattitaitoa ja -etiikkaa.

Suomen tietokirjailijat ry haluaa huomauttaa, ettei osalinjauksessa oteta riittävästi huomioon tutkijoiden asemaa, erityisesti tutkijoiden tekijänoikeuksia. Osalinjaukset tavoittelevat vahvasti sitä, että jatkossa kaikki julkaistaisiin avoimesti, pääsääntöisesti CC-lisenssillä. Vaikka yhdistyksemme ei lähtökohtaisesti vastusta avointa julkaisua, osalinjausten tavoitteleva pakottava velvoite avoimeen julkaisemiseen tai rinnakkaistallentamiseen on tutkijoiden oikeuksien ja taloudellisten etujen vastaista. Samalla katsomme, että osalinjauksissa ei riittävästi oteta huomioon kotimaisten tiedekustantamoiden taloudellista asemaa ja rahoituksen riittävyyttä avoimeen julkaisemiseen. Vahva kotimainen tiedekustantaminen on myös kotimaisten tutkijoiden etu.

Avoimessa julkaisussa on käytännössä kyse teoksen ilmaisesta julkaisemisesta. Teos on tekijänsä luomistyön tuote, johon tekijällä on taloudellisia ja moraalisia tekijänoikeuksia. Tekijällä on lähtökohtaisesti yksinoikeus teokseensa, jollei hän ole luovuttanut taloudellisia oikeuksia toiselle. Avoimessa julkaisussa on otettava huomioon kirjoittajan tekijänoikeudet. Tekijällä on oikeus julkaista teoksensa avoimesti, käyttämällä jonkinlaista avoimeen julkaisuun tarkoitettua sopimuslisenssiä. Avoimen julkaisun lisenssit vaihtelevat tavanomaisista Open Access -lisansseista, jotka sallivat ilmaisen lukemisen, laajempiin Creative Commons -lisansseihin, joilla voidaan antaa laajempi lupa teoksen avoimeen käyttämiseen, kopioimiseen ja muokkaamiseen. Erityisesti Creative Commons -lisanssien osalla on tärkeää huomata, että myönnettyä CC-lisenssiä ei voi jälkikäteen peruuttaa, vaan lupa on pysyvä. Ennen kuin tekijä julkaisee teoksensa avoimeen julkaisuun tarkoitetulla sopimuslisenssillä, hänen tulee tietää, millaisia eri vaihtoehtoja hänellä on käytettävissään. Tekijöille tulee olla selvää, millaisia vaikutuksia erilaisilla lisenssimalleilla on teoksen ja tekijänoikeuksien kannalta. Näin kirjoittaja voi itse tehdä päätöksiä siitä, millainen julkaisu on hänen kannaltaan paras vaihtoehto.

Jos avoin julkaisu toteutetaan CC-lisenssillä, tutkijoille ja tiedekustantajille aiheutuu tulonmenetyksiä. Kyse ei ole ainoastaan siitä, ettei itse artikkelista saataisi myyntituloja. Kun teos julkaistaan CC-lisenssillä, siitä ei voi myöskään kertyä esimerkiksi Kopioston kirjojen, lehtien ja verkkoaineistojen kopioinnista keräämiä kopiointikorvauksia. Tästäkin syystä

tutkijalla voi olla perusteltu syy haluta toteuttaa avoin julkaisu jollain muulla tavalla, kuin CC-lisenssillä.

On tärkeää huomata, että rinnakkaistallennusvelvollisuuteen liittyy esimerkiksi omaisuudensuojaan kytkeytyviä oikeudellisia ongelmia, joita professori Petri Mäntysaari on tarkastellut vuonna 2026 julkaistussa selvityksessään ”Tieteellisten julkaisujen rinnakkaistallentamisvelvollisuudesta, akateemisesta vapaudesta ja oikeusvaltioperiaatteesta”.

Haluamme myös nostaa esille tekijänoikeuksien huomioimisen ja niitä koskevan osaamisen ja tiedon lisäämisen osalinjauksen toimenpiteissä. Koulutuksissa ja viestinnässä tutkijoille tulee huomioida erityisesti julkaisemiseen ja tekoälyn käyttöön liittyvät tekijänoikeuskysymykset sekä pitää esillä eri julkaisukanavat ja lisenssi- ja sopimusvaihtoehdot.

Avoimuus on kaikkien yhteinen tavoite, ja haluamme edistää sitä tavalla, joka turvaa myös kotimaisen tieteellisen julkaisutoiminnan elinvoiman. Useat osalinjausluonnoksen kirjaukset, kuten välitön avoimuus ilman embargoa, viipymätön rinnakkaistallentaminen sekä CC-lisenssien ensisijaisuus, kaventavat tekijöiden ja kustantajien sopimusvapautta sekä haastavat kotimaisten tieteellisten julkaisujen taloudellista kestävyyttä ja toimintaedellytyksiä. Yhdymme osalinjaukseen tehtävien muutosehdotusten osalta Kopioston kommentteihin.

Helsingissä 20.3.2026

Sanna Haanpää

Toiminnanjohtaja

Suomen tietokirjailijat ry

Mikko Niemelä

Juristi

Suomen tietokirjailijat ry